

Jednim je dijelom ova studija oslonjena i na naša disciplinarna bavljenja budućnošću. Na projektu *Kakve gradove želimo? Suvremene transformacije urbanih vizija, praksi i etika* (NextGenerationEU), čija je članica jedna od autorica, tema primjene urbanih istraživanja u rješavanju praktičnih problema česta je na projektnim sastancima kao i u razgovorima s našim suradnicima u istraživanim gradovima. Ova knjiga, između ostalog, pokazuje mogućnosti kvalitativnog, dubinskog i kontekstualnog istraživanja te primjene takvih rezultata u područjima urbanog razvoja, urbanog planiranja, urbane infrastrukture, razvoja održivih urbanih zajednica i gradova, urbane regeneracije, istraživanja urbanih zajednica u krizi, urbane neformalne ekonomije, urbano-ruralnih odnosa kao i građanske participacije i raznolikih oblika urbanog življenja. “Budućnost je imanentna primijenjenoj antropologiji, a ovom knjigom”, kažu autorice, “nastojimo potaknuti i promišljanja o budućnosti(ma) discipline”. Mišljenja sam da su u tome uvelike uspjele.

Valentina Gulin Zrnić

Zooživoti: antrozologija i kritika kapitalocena, Suzana Marjanić,
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2024., 467 str.

Knjiga *Zooživoti: antrozologija i kritika kapitalocena* najnovije je autorsko djelo Suzane Marjanić. Na gotovo 470 stranica, knjiga je strukturirana u četiri velike cjeline s ukupno više od dvadeset poglavlja, a popraćena je bogatim slikovnim materijalom – ilustracijama, umjetničkim reprodukcijama te fotografijama performansa i izložbi, koje dodatno osnažuju argumentaciju i dokumentarnu vrijednost teksta. *Zooživoti* nisu izdvojeni projekt, već nastavak sustavnog i interdisciplinarnog istraživanja životinja, mita i performansa u kojem Marjanić kroz teorijsku i kulturološku optiku povezuje antropologiju, književnost i umjetnost s kritikom suvremenog društva. Autorica iza sebe ima bogat znanstveni i urednički opus: dosad je objavila sedam autorskih knjiga, među kojima ovdje treba izdvojiti *Cetera animantia: od etnozologije do zooteike* (2022), za koju je primila i Godišnju nagradu “Milovan Gavazzi”, a koja prethodi ovoj knjizi.

Kao što sam ranije navela, knjiga je organizirana u četiri opsežne cjeline koje zajedno oblikuju panoramski pregled kulturnoanimalističkih i antrozooloških pitanja. Uvodne “Zooteorije” postavljaju teorijski okvir, upućujući na ključne pojmove animalistike, kritike kapitalocena i suvremenih etičkih pristupa odnosu čovjeka i ne-ljudskih životinja. Druga cjelina, “Zooživoti”, donosi razgranatu mrežu studija slučaja u kojima se prelamaju povijesni, kulturni i umjetnički prikazi životinja, od mitoloških predložaka do performansa i aktivističkih praksi. Treća cjelina, “Zooknjiga”, okuplja analize književnih djela i tekstualnih reprezentacija životinja, dok “Zoograd” tematizira urbane i kulturne prostore u kojima se odvija ljudsko-životinjsko suživljavanje. Time autorica nudi višeslojnu kulturnu kartografiju u kojoj životinje zauzimaju središnje mjesto.

U prvoj cjelini, “Zooteorije”, Marjanić otvara prostor za teorijsku artikulaciju kulturne i kritičke animalistike. Jasno osnažuje interdisciplinarnu liniju koja povezuje antropologiju, filozofiju, književnu teoriju i izvedbene studije. U tekstu o Nikoli Viskoviću autorica odaje priznanje pioniru domaće kulturne animalistike, čiji su interdisciplinarni uvidi

snažno utjecali na razvoj teorije i prakse u Hrvatskoj. U poglavlju o Charlesu Pattersonu i Jacquesu Derridi otvara se kompleksna rasprava o “holokaustu životinja”, pri čemu se problematizira usporedba ljudske i ne-ljudske patnje te naglašava filozofska preciznost u etičkim argumentacijama. Pregled stanja u zoofolkloristici i etnozooologiji nudi uvid u kontinuitet narodnih predaja i običaja u kojima životinje imaju središnju ulogu, kao i u novije tendencije koje tradicionalna znanja povezuju s kulturnoanimalističkim pristupima. Napokon, u poglavlju o zoosceni autorica povezuje izvedbene studije i animalističku kritiku, pokazujući kako suvremena umjetnička praksa, kroz performans, instalaciju ili kazališnu scenu, može djelovati kao prostor etičkog propitivanja i aktivističke intervencije. Ovaj teorijski okvir postaje temelj za razumijevanje studija slučaja koje slijede u drugim cjelinama knjige.

Druga i najopsežnija cjelina, “Zooživoti”, okuplja niz poglavlja koja razotkrivaju složene povijesne i suvremene načine reprezentacije i tretiranja životinja. Ovdje pokazuje kako različite životinje ulaze u kulturne, znanstvene i umjetničke narative. U poglavlju o žoharima oni se prate od demoniziranih bića u narodnim predajama do simbola otpornosti u suvremenim reklamama, dok se u poglavlju o šišmišu otvara rasprava o porijeklu koronavirusa i načinima na koje se životinje stigmatiziraju u kriznim narativima. Problem izumiranja pčela autorica povezuje sa širim diskursom “GMO apokalipse”, pri čemu pčela funkcionira i kao ekološki indikator i kao simbol zajedništva i održivosti. U nekoliko poglavlja posvećenih mačkama otvaraju se različite dimenzije: od Krležinih fiktivnih mačaka, preko umjetničke prakse Carolee Schneemann, u kojoj su mačke bile intimni suizvođači, do filozofskog propitivanja granice čovjek–životinja u tekstu “Mačka koja, dakle, ja jesam”. Ova poglavlja zajedno pokazuju kako životinje oblikuju, ali i destabiliziraju ljudske poglede na prirodu, kulturu i umjetnost. Posebna vrijednost ove cjeline jest u tome što demonstrira kako kulturni tekstovi istodobno reproduciraju i osporavaju odnose moći između ljudi i životinja.

Treća cjelina, “Zooknjiga”, fokusira se na književne prikaze i diskurzivne oblike u kojima životinje figuriraju kao simboli, alegorije ili protagonisti. Analizom različitih književnih žanrova i tekstova, autorica pokazuje kako literatura ne samo da reflektira postojeće kulturne obrasce već ih i preobražava, primjerice kroz pripovjedne postupke koji životinjama daju glas ili perspektivu. U književnim analizama Marjanić zahvaća širok raspon žanrova i motiva, od suvremene ekološke i animalističke književnosti, koja tematizira etiku suživota i kritiku kapitalocena, preko renesansnog Držićeva bestijarija, u kojem životinje funkcioniraju kao alegorije društvenih odnosa, do bajkovitih predložaka i arhetipa. U raspravi o bajci i zooetici pokazuje kako upravo bajkoviti obrasci mogu biti podloga za etičko promišljanje odnosa čovjeka i životinje, jer potiču imaginaciju mogućeg suživota i empatije prema neljudskim bićima.

U završnoj cjelini, “Zoograd”, Marjanić usmjerava pogled na urbane i institucionalne prostore i razmatra kako se ljudsko–životinjski odnosi upisuju u urbane, medijske i tehnološke prostore. U tekstu o zoopolisu govori o gradu “na četiri noge”, gdje psi, mačke i ptice čine dio svakodnevnog života, dok u poglavlju o *animal urbanumu* ističe skrivene sugrađane metropola, od golubova do štakora, koji oblikuju kulturu grada. Pozornost posvećuje i “trimatkama” Jane Goodall, Dian Fossey i Biruté Galdikas, čija primatološka istraživanja povezuje s feminističkim i animalističkim čitanjima. Diskursi o globalnom

zatopljenju, utemeljeni na predavanju Brada Wernera “Is Earth Fucked?”, prikazani su kroz napetost između znanstvenih upozorenja i apokaliptičnih narativa, dok se analiza Kingove *Cell-apocalypse* povezuje s teorijama zavjera o geoinženjeringu kao suvremenim folklornim predajama. Cjelina završava refleksijom o zoorobotima, od psa Sparka do novih platformi, gdje se otvara pitanje granica živog i umjetnog te novih oblika “tehnoških životinja”.

Knjiga je prvenstveno namijenjena akademskoj i stručnoj publici, istraživačima iz područja antropologije, književne i umjetničke teorije, izvedbenih studija te onima koji se bave animalistikom i ekokritikom. Zbog specifične terminologije i teorijskih referenci, manje je dostupna širem čitateljstvu, iako teme i studije slučaja knjigu čine atraktivnom i izvan uže akademske zajednice. Gotovo sva poglavlja prethodno su bila objavljena u različitim časopisima i zbornicima, čime knjiga donekle gubi na koherenciji i zamišljenoj strukturalnoj cjelovitosti: temeljna linija jest prisutna i prepoznatljiva, jer se proteže kroz cijeli opus Suzane Marjanić, no osjeća se da *Zooživoti* nisu zamišljeni kao kompaktna knjiga, već kao naknadno okupljeni mozaik ranijih radova. Za neke će čitatelje to značiti dodatnu vrijednost, jer knjiga funkcionira kao svojevrsna sinteza autorčina višegodišnjeg rada, no za druge može predstavljati izazov u praćenju jedinstvenog argumentacijskog luka.

Zooživoti: antrozoologija i kritika kapitalocena predstavljaju vrijedan doprinos kulturnoj animalistici i antrozoološkim studijima u domaćem i širem kontekstu. Iako knjiga ne funkcionira uvijek kao jedinstvena, od početka zamišljena cjelina, ona uspješno okuplja i sistematizira rezultate dugogodišnjeg rada Suzane Marjanić, otvarajući čitatelju uvid u njezin dosljedan teorijski i kulturnokritički interes za životinje, mit i izvedbu. Upravo u toj liniji leži najveća snaga knjige: ona pokazuje kako je autorica, kroz različite žanrove i istraživačke kontekste, izgradila prepoznatljiv doprinos razvoju kulturne animalistike u Hrvatskoj i regiji. Kao takva, knjiga je preporuka svima koji se bave humanističkim i društvenim znanostima, umjetničkim studijama i multivrstnim odnosima.

Jelena Kupsjak

Iris Biškupić-Bašić, *Zbirka medicarstva i svjećarstva*, Etnografski muzej u Zagrebu, 2024., 375 str.

Novo izdanje Etnografskog muzeja u Zagrebu, knjiga *Zbirka medicarstva i svjećarstva* autorice Iris Biškupić-Bašić, osmi je katalog muzejskih zbirki koje taj muzej kontinuirano objavljuje. Riječ je o vrlo opsežnom dvojezičnom izdanju na više od 370 stranica, koje cjelovito obuhvaća muzejsku zbirku medicarstva i svjećarstva.

U knjizi se detaljno analizira višestoljetni obrt poznat kao licitarstvo, voskarstvo i voštarstvo. Napisana je na temelju istraživanja izvora i arhivskih podataka, ali i na osnovi istraživanja muzejske zbirke koja obuhvaća licitare i licitarske kalupe, među kojima posebno vrijednu i raritetnu cjelinu čine drveni licitarski kalupi 18. i 19. stoljeća te razni svjećarski proizvodi. Proizvodnja tih obrta temelji se na preradi pčelinjih proizvoda – meda i voska – te na raznovrsnosti njihove primjene.